

Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v SR

Richard Geffert, Denisa Rovenská

Spravodlivosť možno vnímať ako morálny štandard slušnosti a nestrannosti. Výrazom spravodlivosti v sociálnej oblasti je dobrá distribúcia bohatstva a odmien v spoločnosti. Sociálna spravodlivosť ako základný princíp sociálnej politiky predstavuje súčasť starobného dôchodkového systému každého demokratického a právneho štátu. Autori publikácie, Richard Geffert a Denisa Rovenská, sa problematike sociálnej spravodlivosti venujú dlhodobo, na ktorú nazerajú z pohľadu psychológie, politológie a filozofie.

Vedecká monografia Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v SR sa zameriava na sociálnu spravodlivosť v starobnom dôchodkovom systéme v Slovenskej republike v období rokov 2004 – 2022, pričom svoju pozornosť orientuje na II. dôchodkový pilier. Hlavným cieľom tejto monografie je identifikovať vnímanie sociálnej spravodlivosti v II. pilieri starobného dôchodkového sporenia cez hodnotové orientácie sporiteľov pri rozhodovaní sa o investovaní v jeho jednotlivých fondoch, ako modeloch, ktoré vytvorili relevantné slovenské politické reprezentácie. Monografia je rozčlenená do štyroch kapitol, kde prvé tri zahŕňajú teoretické poznatky a štvrtá, posledná, predstavuje interpretáciu a diskusiu o empirických zisteniach realizovaného výskumu.

Prvá kapitola, *„Sociálna spravodlivosť ako jedna zo základných hodnôt politiky a spoločnosti Západnej civilizácie“*, približuje sociálnu spravodlivosť ako normatívny princíp spoločnosti, ako základ legality a legitimacy demokratickej vlády. Autori poukazujú na to, že sociálna spravodlivosť ako vopred daná entita neexistuje, existujú len naše súdy o nej. Sociálna spravodlivosť je teda relatívna, pričom jej vnímanie a identifikovanie je „v priamom vzťahu s formou štátu, typom politického systému, sociálnou štruktúrou spoločnosti, makro a mikroekonomickými ukazovateľmi, zvykmi, tradíciami, kultúrou, náboženstvom či formou kreovania svetonázoru“ (s. 6). Z pohľadu spoločnosti je definovaná v pojmoch férovosti, rovnosti, rešpektu, dôstojnosti, sociálneho porovnávania, rozhodovania, morálky či svedomia. Politické subjekty participujúce na moci svoje chápanie sociálnej spravodlivosti vtlačajú do samotnej sociálnej politiky. Západná civilizácia preferuje vo vzťahu k vnímaniu sociálnej spravodlivosti utilitaristicko-materialistickú koncepciu, základom ktorej je dôraz kladený práve na ekonomické potreby individua i jednotlivých sociálnych skupín reprezentovaných národnými štátmi. Takéto vnímanie sociálnej spravodlivosti je podľa autorov založené na „výlučne progresívnom vnímaní vývoja času, človeka, spoločnosti, ekonomiky, ale aj dejín...“ (Geffert, Rovenská 2022, s. 15).

Druhá kapitola vedeckej monografie, *„Politicko-legislatívny fundament sociálnej spravodlivosti v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky 2002 – 2022“*, je

zameraná na legislatívne implementovanie princípu sociálnej spravodlivosti do spoločenského systému prostredníctvom II. piliera starobného dôchodkového sporenia. Dôchodkový systém je zložitou, dlhodobou záležitosťou. Je výsledkom zmysluplnej kontinuálnej politickej kooperácie založenej na odbornosti a spoločenského konsenzu. Autori publikácie približujú systém dôchodkového sporenia na Slovensku pred rokom 2004, ktorý sa vyznačoval integráciou vysokej miery sociálnej solidarity. Štátna Sociálna poisťovňa ako dominantný zdroj prostriedkov pre starobný dôchodok slovenských občanov už v tomto období nedisponovala dostatočným objemom prostriedkov, pričom demografický vývoj poukazoval na rastúci nepomer ekonomicky aktívneho a ekonomicky neaktívneho obyvateľstva. Z pohľadu štátu bol starobný dôchodkový systém v tejto podobe neudržateľný.

Schválením zákona o starobnom dôchodkovom sporení č. 43/2004 Z. z. vzniká od 1.1.2005 povinný, kapitalizačne financovaný II. pilier. Dôchodkové dávky nie sú vyplácané z aktuálnych dôchodkových odvodov, ako je to v prípade prvého priebežného piliera, ale do istej miery aj z príspevkov sporiteľa. Tie sú zhodnocované správcom na základe investičného rozhodnutia samotného sporiteľa preberajúceho istú mieru zodpovednosti za zhodnotenie svojich budúcich príjmov. Vzhľadom na to, že politické rozhodnutia vedúcich predstaviteľov štátu sú kľúčové aj v súvislosti s podobou právneho a ekonomického rámca starobného dôchodkového systému, predkladá predmetná monografia podrobný prehľad zmien, uskutočnených v tejto oblasti. V priebehu rokov 2004 – 2022 sa vo vláde vystriedalo 8 vládnych koalícií, s rôznym hodnotovým ukotvením jednotlivých subjektov, ktoré ju tvorili, čo ovplyvnilo samotné prijímané rozhodnutia a zákony v oblasti sociálnej politiky a starobného dôchodku. Tie sa týkali predovšetkým povinnosti, či dobrovoľnosti vstúpiť do II. piliera, možnosti vystúpiť z II. piliera, samotnej doby sporenia i pravidiel investovania v zmysle prehodnotenia pravidiel rozloženia rizika. „Ukázalo sa, že ľavicový politický priestor je charakteristický silným postavením štátu a chápaním sociálnej spravodlivosti cez jeho vyššiu zodpovednosť za výšku starobného dôchodku v komparácii s pravicovými opatreniami, ktoré posilňujú subjektívnu zodpovednosť individua – objektu sociálnej politiky – budúceho starobného dôchodcu za výšku svojho starobného dôchodku“ (Geffert, Rovenská 2022, s. 34). Vnímanie sociálnej spravodlivosti politickými reprezentáciami tak bolo ovplyvnené ich hodnotovým ukotvením a zaradením v rámci politického spektra.

V tretej kapitole monografie „*Ekonomické charakteristiky II. dôchodkového piliera v Slovenskej republike*“ sa autori snažia zmapovať výkonnosti II. starobného dôchodkového piliera od jeho vzniku, roku 2005 až do roku 2022, priblížiť vývoj počtu sporiteľov a identifikovať rozloženie financií v jednotlivých fondoch dôchodkových správcovských spoločností (DSS) v spomínanom časovom období. V rámci tejto kapitoly definujú dlhopisové, akciové, zmiešané a indexové fondy, pričom poukazujú na zhodnotenie investícií sporiteľov v rôznych DSS v rozličných časových obdobiach. Autori pritom poukazujú na mieru zhodnotenia úspor

sporiteľov, ktorá je vyššia v negarantovaných fondoch v komparácii s garantovanými fondami. Približujú taktiež vývoj počtu sporiteľov v kapitalizačnom pilieri dôchodkového sporenia podľa jednotlivých správcovských spoločností. Z pohľadu rozloženia finančných prostriedkov v garantovaných a negarantovaných fondoch, „nepomerne väčšia časť sporiteľov má svoje prostriedky, ktoré sú v správe zvolenej DSS v II. dôchodkovom pilieri v SR k 1.1.2022, investované iba v garantovaných alebo nejakej kombinácii garantovaných a negarantovaných fondov, a to celkovo až 1 178 615 sporiteľov. Len v negarantovaných fondoch svoje prostriedky investuje celkovo vo všetkých DSS iba 519 910 sporiteľov“ (Geffert, Rovenská 2022, s. 43). Z celkovej analýzy výkonnosti II. piliera starobného dôchodkového sporenia sú ako najmenej efektívne z hľadiska zhodnotenia investovaných prostriedkov označené dlhopisové garantované fondy, ktorých opodstatnenosť je z hľadiska ekonomickej efektívnosti pri zohľadnení inflácie otázná. V dlhodobom časovom horizonte však kapitalizačný pilier starobného dôchodku v SR predstavuje účinný nástroj na zhodnocovanie prostriedkov, pokrývajúcich v budúcnosti istú výšku starobných dôchodkov. Z pohľadu počtu sporiteľov možno na základe štatistických údajov zaznamenať ich postupný nárast.

Posledná, štvrtá kapitola monografie interpretuje výsledky uskutočneného prierezového, kvantitatívneho výskumu v oblasti vnímania sociálnej spravodlivosti a starobného dôchodkového systému v SR. K najzásadnejším zisteniam možno zaradiť postupný prechod od kolektivismu slovenskej spoločnosti k individualizmu, pričom tu vo vzťahu k vnímaniu spravodlivosti k starobnému dôchodkovému sporeniu dominujú dve hlavné presvedčenia – zásluha a redistribúcia. Občania, preferujúci redistribúciu, sú skôr zameraní na sociálne istoty, distributívnu spravodlivosť a žiadajú „rovnako pre všetkých“. Štát vnímajú ako autoritu a partnera, ktorý sa má podieľať na výške ich starobného dôchodku, za čo má prirodzene niesť istú mieru zodpovednosti. Tá časť spoločnosti, ktorá preferuje princíp zásluh, je riadená výkonom, úspechom a menšou viazanosťou vo vzťahu k štátu a starobnému dôchodkovému systému. Tieto postoje sa odrážajú aj vo vzťahu k jednotlivým vládnym koalíciám v SR.

Vedeckú monografiu „Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v SR“ možno vnímať ako súhrn významných a zaujímavých zistení, ktoré môžu slúžiť ako efektívny nástroj v procese tvorby sociálnych politík odborníkom zaoberajúcim sa problematikou sociálnej spravodlivosti, ale aj širšej verejnosti pre pochopenie dôležitosti a súvislostí týkajúcich sa II. kapitalizačného dôchodkového systému, ktorý je súčasťou každého, politicky vyspelého, právneho a demokratického štátu. Problematike sociálne spravodlivého starobného dôchodku dlhodobo nie je zo strany odborníkov a politických reprezentantov venovaná dostatočná pozornosť. Práve chápanie sociálnej spravodlivosti však ovplyvňuje nielen kvalitu života všetkých jednotlivcov v rámci spoločnosti, ale predovšetkým tú najzraniteľnejšiu sociálnu skupinu, ktorou sú starobní dôchodcovia. Na záver by som chcela

poukázať na slová autorov, ktoré je veľmi dôležité vnímať a pretaviť do reality s cieľom dosiahnuť nielen progres v ekonomickej, ale aj sociálnej oblasti:

„Spravodlivosť je zmyslom bytia, udržiava rovnováhu a harmóniu sveta, spoločnosti, blízkych vzťahov. Dodáva vieru, že zlo bude potrestané. Motivuje a je hnacou silou, prečo byť čestný voči ostatným a brániť neférovu ukrivdených. Dodáva nádej v lepší svet a hodnotnejší zajtrajšok“ (Geffert, Rovenská 2022, s. 14).

Údaje o publikácii

doc. PhDr. Richard Geffert, Ph.D., Mgr. Denisa Rovenská, PhD.

Vydavateľ: ŠafárikPress

Rok vydania: 2022, počet strán: 96

Jazyk: slovenský, anglický

DOI <https://doi.org/10.33542/SJP2022-0136-0>

DOI <https://doi.org/10.33542/SDS2022-0122-3>

ISBN 978-80-574-0122-3 (e-publikácia)

ISBN 978-80-574-0136-0 (e-publikácia)

Recenzent

Mgr. Emília Mariančíková

Inštitút politológie

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity

Ul. 17. novembra č. 1

080 78 Prešov

E-mail: emilia.mariancikova@smail.unipo.sk